

ทว.
๕๙๕

35

พระราชพงศาวดารกรุงเก่า

(ฉบับหลวงประเสริฐ)

นายประยัต โกมลวัจนะ
พิมพ์แจกในการฉาปนกิจศพ

นายช่วง โกมลวัจนะ

ผู้บิดา

7.
๕๕

พระราชพงศาวดารกรุงเก่า

(ฉบับหลวงประเสริฐ)

นายประยัต โกมลวัจนะ
พิมพ์แจกในการฉาปนกิจศพ

นายช่วง โกมลวัจนะ

ผู้บิดา
ณ เมรุวัดพลับพลารักษ์

เมษายน ๒๔๗๓

โรงพิมพ์สุกสีการ
พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์

นายช่วง ไกมถวัจนะ

ชาตะ พ.ศ. ๒๔๒๕ ที่ตำบลบ้านม่วง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

มรณะ พ.ศ. ๒๔๙๒ ที่บ้านในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัด

พระนคร

บิดาชื่อ นายนิ่ม มารดาชื่อ นางหน้อย

คำนำ

นายประหยัด โกมตวัจนะ ได้มาแจ้งยังกรมศิลปากรขออนุญาต
พิมพ์หนังสือพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์
เพื่อแจกเป็นที่ระลึกในการฉาปนกิจศพ นายช่วง โกมตวัจนะ ผู้บิดา จึง
อนุญาตให้พิมพ์ได้ตามความประสงค์

ขออนุโมทนากุศลทักษิณานุปทาน ซึ่งนายประหยัด โกมตวัจนะ
ได้บำเพ็ญเป็นปีศุภวัตรานุกรม ด้วยความกตัญญูแก่ที่เป็นพดบ้จจัย
จงเป็นปิติตานมัยดำรงสุขสมบัติแด่ นายช่วง โกมตวัจนะ ในสัมปราย
ภพสมดังอุทิศเจตนาทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๓ เมษายน ๒๔๘๓

คำอธิบาย

หนังสือพงศาวดารฉบับนี้ หาดวงประเสริฐอักษรนิติ์ (แพ
เปริญ) ไปได้มาจากบ้านราษฎรแห่งหนึ่งเอามาให้แก่หอสมุดศรีอยุธยา
เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๖

ได้อ่านหนังสือพงศาวดารฉบับนี้ ได้คิดว่าเรียบเรียงไว้
แต่เมื่อจุลศักราช ๓๐๔๒ ในแผ่นดินพระนารายณ์ ข้อความคล้ายกับ
พงศาวดารย่อตอนต้นฉบับกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส แต่ฉบับ
นี้มีข้อความแปลกแตกต่างไปหลายแห่ง บางแห่งเห็นว่าเป็นหลักฐาน
จะถูกต้องดีกว่าพงศาวดารฉบับอื่นที่ได้อ่านแล้ว ยกตัวอย่างดังตอน
แผ่นดินพระบรมไตรโลกนาถ พงศาวดารฉบับอื่นว่าเสวยราชสมบัติ
อยู่ณกรุงเก่า ทรงสร้างวิหารวัดจุฬามณีแล้ว เสด็จออกทรงผนวช
อยู่ทวดหนึ่ง ๘ เดือนจึงตามผนวช ความข้อนี้คนกล่าวหาว่าจุฬามณี
ในกรุงเก่ากันนักแล้ว ยังไม่ได้ความว่าวัดจุฬามณีอยู่ที่ไหน จนทุกวันนี้
มาได้ความตามพงศาวดารฉบับนี้ ว่าพระบรมไตรโลกนาถเสด็จ
ขึ้นไปครองราชสมบัติอยู่ณเมืองพิษณุโลก สร้างวิหารวัดจุฬามณี
ที่นั่น ทรงผนวชที่นั่น และสวรรคตที่นั่น วัดจุฬามณีที่เมือง
พิษณุโลกมีจริง ๆ ด้วย จึงเห็นว่าเป็นหลักฐานอยู่อย่างหนึ่ง ยังอีก
แห่งหนึ่งซึ่งควรจะสังเกตในเรื่องศักราชพระเจ้าหงสาวดีครองแผ่นดิน พระมหา

จักรพรรดิ พงศาสดาจารย์ฉบับอื่นไม่พระนามพระเจ้าหงส์ดำดี ทา
ให้เข้าใจว่าพระเจ้าหงส์ดำดีตามากกรุงเก่า คือ พระเจ้าหงส์ดำดีต้นตำ
พระองค์เดียว แต่ความในพงศาสดาจารย์มาเชื่อว่า ๒ พระองค์ พงศา-
ดาจารย์ฉบับพระนามพระเจ้าหงส์ดำดีปรากฏเป็น ๒ พระองค์ตรงกับพง
ศาสดาจารย์มา แปลกกับฉบับอื่น ๆ ในข้อนี้ด้วย แต่ยังมิได้แปลก
อีกหลายแห่ง

หนังสือพงศาสดาจารย์ฉบับเป็นสมุดไทยเขียนตัวจริง ฉายมือเขียน
หนังสือคู่มือจะเป็นฝีมือกรุงเก่าตอนปลาย หรือครั้งแรกกรุง
กรุงรัตนโกสินทร์ ของเดิมเห็นจะเป็น ๒ เล่มจบ แต่ได้มาแค่เล่ม
๑ เล่มเดียว

กรรมการหอสมุดจักรวรรดิเห็นว่า หนังสือพงศาสดาจารย์ฉบับ
เมื่อได้ตรวจพิจารณาแล้ว ทั้งฉายมือที่เขียนและโวหารที่แต่งเห็น
ว่าเป็นหนังสือเก่าไม่ผิดอย่างใดจะควรสั่งเสีย ว่าได้มีผู้แก้ไขแซก
แซงให้อัปดาตในชั้นหลังนี้ จึงได้สั่งให้ลงพิมพ์ไว้ให้ปรากฏ บัง
กั้นไม่ให้หนังสือเรื่องนี้สูญหายไปเลย ในการที่พิมพ์นั้นเห็นได้หนังสือ
ดีในต้นฉบับแต่บางเรื่องพอสังเกตเห็นตัวหนังสือได้ก็มี ที่สังเกต
เห็นไม่ได้ก็เคยยกมาบางแห่ง ได้วงเล็บมือไว้เป็นสำคัญในที่ตัวหนังสือ
ฉบับเดิมทุก ๆ แห่ง

วันที่ ๒๖ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๖

ดำรงราชานุภาพ

พระราชพงศาวดารกรุงเก่า

ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์

ศักราช ๓๐๔๒ ศักราชกนก (ชัศร ฅวัน ๕) ๖๕ คำ ทรง
พระ (กรุณาโปรด) เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งว่า ให้เอากฎ
หมายเหตุของพระ โ(หฺราเชียน) ไว้แต่ก่อน แดกฎหมายเหตุซึ่งหาได้แต่
หอหนังสือ แดเหตุซึ่งมีในพระราชพงษาวดารนั้น ให้คัดเข้าด้วย
กันเป็นแห่งเดียวให้ละดับศักราชกันมาคงเท่าบัดนี้.

จุลศักราช ๖๘๖ ขวดศก แรกสถาปนาพระพุทธเจ้า เจ้าพะเนงเซิง
ศักราช ๗๒๒ ขาดศก ๖๕ (๖๕) คำ เวดารุ่งแดง ๓ นาฬิกา ๘
บาท แรกสถาปนากรุงพระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๗๓๓ รกาศก แรกสร้างวัดพระราม ครั้นนั้นสมเด็จพระ
พระรามธิบดีเจ้าเดด็จนฤพาน จึงพระราชกุมารท่านสมเด็จพระ (ราม)
ศักราชเจ้าด้วยราชสมบัติ ครั้นถึงศักราช ๗๓๒ จอศก สมเด็จพระ
บรมราชาธิราชเจ้าเดด็จมาแต่เมืองสุพรรณบุรี ขึ้นด้วยราชสมบัติพระ
นครศรีอยุธยา แดท่านจึงให้สมเด็จพระรามศักราชเจ้าเดด็จไปด้วย
ราชสมบัติเมืองดพบุรี.

ศักราช ๗๓๓ ญุศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า เด็จไป
เอาเมืองเหนือ แดโตเมืองเหนือทองปวง.

ศักราช ๗๓๕ ชวดศก เสด็จไปหาเมืองนครพิก้า แดเมืองแสง
เราได้อำเภอ.

ศักราช ๗๓๕ นกศก เสด็จไปเมืองชากรุง (ราวแดพระญา) ได้
แก้แดพระญาคำแห่งเจ้าเมืองชากรุงราวออกต่อรบท่านๆ (ได้ฆ่าพระญา)
ได้แก้ดาบ แดพระญาคำแห่งแดพตทงปวงหนีเข้าเมืองได้ แดทัพ
(หลวง) เสด็จจากดับคินมา.

ศักราช ๗๓๖ ชาดศก ส้มเด็จพระบรมราชา (จิราข) เจ้า แด
พระมหาเถรธรรมมากัดญาณ แรกดลาปนาพระศรีรัตนมหาธาตุฝ่าย
บูรพทิศหน้าพระบันสนสิ่งหลังเส้น ๓ วา.

ศักราช ๗๓๗ เถาะศก เสด็จไปหาเมืองพิษณุโลก แดได้ตัวขุน
สามแก้วเจ้าเมืองแตกรว (อพ) ยบมาครองนมาก.

ศักราช ๗๓๘ มะโรงศก เสด็จไปหาเมือง (ชากรุงราว) เจ้า ครัง
นั้นพระญาคำแห่งแดท้าวผาคอง คิดด้วยกันว่าจะยอทัพ (หลวง แด
จระ) ทำมิได้ แดท้าวผาคองเด็กทพหนี แดจึงเสด็จยกทัพหลวง
ตาม แดท้าวผาคองนั้นแตก แดจับได้ตัวท้าวพระญาเดเสนาขุนหมื่น
ครองนมาก แดทัพหลวงเสด็จจากดับคิน.

ศักราช (๗๔๐) มะเมียศก เสด็จไปหาเมืองชากรุงราวเจ้า ครัง
นั้นมหาธรรมราชาออกรบทัพหลวงเป็นสามารบ แดเห็นว่าจะต่อสู้ด้วย
ทัพหลวงมิได้ จึงมหาธรรมราชาออกถวายบังคม.

ศักราช ๗๔๑ ชาดศก เสด็จไปหาเมืองเชียงใหม่ แดให้เจ้าปล้น
เมืองนครจำทางมิได้ จึงแต่งหนังสือให้เขาไปแก้หมั้นนครเจ้าเมืองนคร

ตำบอง ๆ นั้นจึงออกมาถวายบังคม แด่ทัพหลวงเสด็จกลับคืน.

ศักราชได้ ๗๕๐ มะโรงศก เสด็จไปหาเมืองสาทงรวาเดา ครอง
 นนทบุรีเจ้าพระบรมราชาธิราชเจ้าทรงพระประชวรหนัก แด่เสด็จกลับ
 คืน ครั้นถึงกลางทางเสด็จพระบรมราชาเจ้านฤพาน แด่จึงเจ้าทอง
 ดันพระวาชกุมาร ท่านได้เสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยาได้ ๗ วัน จึง
 เสด็จพระวามาเศวตยกพลมาแต่เมืองฉะบุรี ขึ้นเสวยราชสมบัติพระ
 นครศรีอยุธยา แด่ท่านจึงให้พิฆาตเจ้าทองตันเสีย.

ศักราช ๗๕๗ ฤกษศก เสด็จพระวามาเศวตเจ้านฤพาน จึงพระ
 วาชกุมารท่านเจ้าพระญาราม เสวยราชสมบัติ.

ศักราช ๗๗๓ นฤศก เสด็จพระวามาเศวตความพิโรธแก่เจ้า
 เสดนาบดี แด่ท่านให้กุมเจ้าเสนาบดี ๆ หนึ่งรอด (แต่ข้ามไป) อยู่พัก
 ปักคูกามนั้น แด่เจ้าเสนาบดีจึงให้ไปเชิญเสด็จ (พระอินท) ราช
 เจ้ามาแต่เมืองสุพรรณบุรี ว่าจะยกเข้ามาเอาพระนครศรีอยุธยาถว
 ย ครั้นเสด็จพระอินทราชาเจ้าเสด็จมาถึงไซ้ จึงเจ้าเสนาบดียกพล
 เข้าไปปล้นเอาพระนครศรีอยุธยาได้ จึงเชิญเสด็จพระอินทราชาเจ้า
 ขึ้นเสวยราชสมบัติ แด่ท่านจึงให้เสด็จพระญารามเจ้าไปกินเมืองปัก
 คูกาม.

ศักราช ๗๗๓ ฤกษศก มีข่าวมาว่าพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า
 นฤพาน แต่เมืองเหนือทงปวงเป็นจลาจล แด่จึงเสด็จขึ้นไปถึงเมือง
 พระบาง ครั้นพระญามาแต่เมืองแด่พระญารามออกถวายบังคม.

ศักราช ๗๗๖ มะโรงศก เสด็จพระอินทราชาเจ้าทรง (ประ)

ชวร นฤพาน ครึ่งนั้นเจ้าชายพระญาแดงเจ้าพระญาพระราชกุมารท่าน
 ชนช้างด้วยกัณธธรรพานำถ่าน เถิงพรวดยง ๒ พระองค์นั้น จึงพระ
 ราชกุมารเจ้าตามพระญา ได้เสด็จราชสมบัติพระนครอยุธยา(ทชยา ทรงพระ)
 นามสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า แต่ท่านจึงให้ก่อพระเจดีย์สอง
 พระองค์ ส่วนที่เจ้าพระญาชายแดงเจ้าพระญาญชนช้างด้วยกัน เถิง
 (อนิจ) ภาพคำบดปาด่านนั้น ในศักราชนั้นสถาปนาวัดราชบุณ.

ศักราช ๗๙๓ กุญศก สมเด็จพระบรมราชาเจ้า เสด็จไปหาเมือง
 (นครหลวง) ได้ แต่ท่านจึงให้พระราชกุมารท่าน พระนครอินทร์
 เจ้าด้วยราชสมบัติเมืองนครหลวงนั้น ครึ่งนั้นท่านจึงให้พระญาแก้ว
 พระญาไทย แด่รูปภาพทองปวง มายังพระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๘๐๐ มะเมียศก ครึ่งสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า
 สร้างวัดมะเหยงคณ์ด้วยราชสมบัติ แต่สมเด็จพระรามเคศวร (เจ้าผู้
 เปน) พระราชกุมาร ท่านเสด็จไปเมืองพิษณุโลก ครึ่งนั้นเห็นนา
 พระเนตรพระพุทธรูปพระชินราชตกมาเปนโลหิต.

ศักราช ๘๐๒ วอกศก ครึ่งนั้นเกิดเพลิงไหม้พระราชมนเคียร.

ศักราช ๘๐๓ รกาศก ครึ่งนั้นเกิดเพลิงไหม้พระที่นั่งตรีมุข.

ศักราช ๘๐๔ จอศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า เสด็จไป
 หาเมืองเชียงใหม่ แต่เข้าปถมนเมืองมิได้ พอทรงพระประชวรแต่
 ที่พทหลวงเสด็จกลับคืน.

ศักราช ๘๐๖ ชวดศก เสด็จไปปราบพรวก แต่ตั้งทัพพทหลวง
 ค้ำบดปะทายเขษม ครึ่งนั้นได้ระเถย ๓๒๐,๐๐๐ ทัพพทหลวงเสด็จกลับ(คืน).

ศักราช ๘๓๐ มะโรงศก ส้มเต๋จพระบรมราชาธิราชเจ้าณภูพาน
จึงพระราชกุมารท่านส้มเต๋จพระรามเสด็จเจ้าเสวยราชสมบัติ ทรงพระ
นามส้มเต๋จพระบรมไตรโลกเจ้า.

ศักราช ๘๓๓ มะแมศก ครุฑนมหาราชมาเอาเมืองชากังราวได้
แล้วจึงมาเอาเมืองสุโขทัย เข้าปล้นเมืองมิได้ก็เลิกทัพกลับคืน

ศักราช ๘๓๖ จอศก ครุฑนคนทั้งปวงเกิดทรพิษตายมากนัก.

ศักราช ๘๓๗ ฤกศก แต่งทัพให้ไปเอาเมืองมดากา.

ศักราช ๘๓๘ ชวดศก แต่งทัพให้ไปเอาเมืองดิลกทัน ครุฑน
เสด็จหนุนทัพขึ้นไปคงทัพหลวงคำบดโค่น.

ศักราช ๘๓๙ ฉดศก ครุฑนเข้าแพงเพนทนานแด ๘๐๐ ไบย
เมือคิดเดิมบ่เบยแพงแด ๘๐๐ นน เกยหนึ่งเป็นเงินล้านซึ่งดิบบาท.

ศักราช ๘๔๐ ชาดศก ครุฑนให้ขุนพระสาส์นาบริบูรณ์แด
หล่อรูปพระโพธิสัตว์ ๕๐๐ ซาศ.

ศักราช ๘๔๒ มะโรงศก เสนอการมทรศัพณของพระ แดพระ
ราชทานแก่สังฆแดพราหมณแดพรณิกทั้งปวง ครุฑนพระญา
ชเตียงคิดเป็นชบถ พาเอาครัวทั้งปวงไปออกแคว้นหาราช.

ศักราช ๘๔๓ มะเส็งศก พระญาชเตียงนำมาราชมาจะเอาเมือง
พิษณุโลก เข้าปล้นเมืองเป็นสามารถมิได้เมือง แดจึงยกทัพแปรไป
เอาเมืองกำแพงเพชร แดเข้าปล้นเมืองถึงเจ็ดวันมิได้เมือง แดมหา
ราชก็เลิกทัพคืนไปเชียงใหม่.

ศักราช ๘๔๔ มะเมียศก เมืองนครไทยพาเอาครัวอพยพหนีไป

นาน แลให้พระกตาโหมไปตามไต้คันมา แล้วยพระกตาโหมยกพล
ไปเอาเมืองสุโขทัย ไต้เมืองคันทะเจ้า.

ศักราช ๘๒๕ มะแมศก ส้มเด็จพระบรมไตรโลกเจ้า ไปด้วย
ราชสมบัติเมืองพิษณุโลก แลตรัสให้พระเจ้าแผ่นดินด้วยราชสมบัติ
พระนครศรีอยุธยา ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชา ครุฑนามหาราช
ทำวถูกยกพลมาเอาเมืองสุโขทัย จึงสมเด็จพระบรมไตรโลกเจ้า
สมเด็จพระอินทราชาเสด็จไปกันเมือง แลสมเด็จพระราชาเจ้าคัทพระ
ญาเถียนแตก แลทัพทำมาประทัพนคร แลท่านไคชนช้างด้วย
หมื่นนคร แลครุฑนเป็นโกดาหลใหญ่ แลข้าศึกดาวทองตั้งข้างเขารูม
เขาข้างพระที่นั่งข้างเดียว น ครุฑนสมเด็จพระอินทราชาเจ้าต้องบน
ณพระภักตร์ แลทัพมหาพราหมณ์เด็กกลับคืนไป.

ศักราช ๘๒๖ วอกศก ส้มเด็จพระบรมไตรโลกเจ้า สร้างพระ
วิหารวัดจุฬามณี.

ศักราช ๘๒๗ รกาศก ส้มเด็จพระบรมไตรโลกเจ้าทรงพระ
ผนวชนวัดจุฬามณีได้ ๘ เดือน แล้วยลาพระผนวช.

ศักราช ๘๓๐ ชวดศก ครุฑนมหาพราหมณ์ทำบุญ ขึงเอาเมืองเขียง
ใหม่แก่ท้าวต.

ศักราช ๘๓๓ เถาะศก ไต้ช้างเผือก.

ศักราช ๘๓๔ มะโรงศก พระราชสมภพพระราชโอรสท่าน.

ศักราช ๘๓๕ มะเส็งศก หมื่นนครไคตอกเอาของพระเจ้าลงมา
หมื่นลาบ.

ศักราช ๙๓๖ มะเมียศก เสด็จไปหาเมืองขุขันธ์.

ศักราช ๙๓๗ มะแมศก มหาราชขอมาเปนไมตรี.

ศักราช ๙๓๘ รกาศก แรกตั้งเมืองนครไทย.

ศักราช ๙๔๓ กุญศก พระญาติหาราชเดโชเถิงแก่กรรม.

ศักราช ๙๔๒ ชวดศก พระญาติอันช้างเถิงแก่กรรม แดพระราช
ทานให้อภิเษกพระญาติชายชาวเปนพระญาติอันช้างแทน.

ศักราช ๙๔๔ ขาดศก ทานให้เล่นการมหรสพ ๓๕ วัน ของพระ
ศักราชมหาธาตุ แด่จึงพระราชนิพนธ์มหาชาติคำหลวงจบบริบูรณ์.

ศักราช ๙๔๕ เถาะศก สมเด็จพระบรมราชาเจ้า เสด็จไปวังข้าง
ตำบลไทรย้อย.

ศักราช ๙๔๖ มะโรงศก สมเด็จพระเชษฐาธิราชเจ้าแลสมเด็จพระ
พระราชโอรสสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ทรงพระผนวชทั้ง ๒
พระองค์.

ศักราช ๙๔๗ มะเถลิงศก พระราชโอรสท่านดาพระผนวช แด
ประดิษฐานพระองค์ในวัดพระมหาธาตุปราช.

ศักราช ๙๔๘ มะเมียศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ไป
วังข้างตำบลตำกขิบูรณ์.

ศักราช ๙๔๙ มะแมศก ท้าวมหาราชถูกพิราโดย.

ศักราช ๙๕๐ วอกศก สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า เสด็จ
ไปหาเมืองทวาย แต่เมื่อจะเสด็จเมืองทวายนั้นเกิดอุปาทกเป็นหลาย
ประการ โคตกถูกควหนึ่งเปนแปดเท้า ไก่ฟ้าไข่ออกควหนึ่งเปน

ดีเท่า ไ้พักใช้ตามค่องออกถูกเป็นหกตัว หนึ่งเข้าด้านนอกเป็นใบ
 หนึ่งใบเดียวหน้ ส้มเด็จพระบรมไตรโลกเดด็จจานณเมืองพิษ-
 ณุโลก

ศักราช ๘๕๒ จอศก แรกให้ก่อกำแพงเมืองพิไชย.

ศักราช ๘๕๓ กุญศก ส้มเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าจานณ กิ่ง
 ส้มเด็จพระเชษฐาธิราชเจ้าด้วยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา ทรง
 พระนามส้มเด็จพระรามาชิตี.

ศักราช ๘๕๔ ชวดศก ประดิษฐานมหาสถูปพระบรมธาตุ
 ส้มเด็จพระบรมไตรโลก แดส้มเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า.

ศักราช ๘๕๘ มะโรงศก ท่านประพฤติการเบญจาพิชพระองค์
 ท่าน แดให้เดินการติดตำบรวรพ.

ศักราช ๘๕๘ มะเถศก ท่านให้ทำการปฐมกรรม.

ศักราช ๘๖๓ มะแมศก แรกสร้างพระวิหารวัดศรีธรรมเพชญ์.

ศักราช ๘๖๒ วอกศก ส้มเด็จพระรามาชิตีเจ้า แรกให้หล่อ
 พระพุทธรเจ้าศรีธรรมเพชญ์ แดแรกหล่อในวัน ๓ ๙ ๖ ค่ำ ครัน
 เถึงศักราช ๘๖๕ กุญศก วัน ๖ ๙ ๘ คำนถองพระพุทธรเจ้าพระศรี
 ธรรมเพชญ์ คณนาพระพุทธรเจ้านั้น แดพระบาทเถึงยอดพระรัศมีนั้น
 ตั้งได้ ๘ วา พระภักตรันนยาวได้ ๔ คอก กว้างพระภักตรันน ๓ คอก
 แดพระอรันนกว้าง ๓๓ คอก แดทองหล่อพระพุทธรเจ้านั้นหนัก
 ๕ หมัน ๓ พันชั่ง ทองคำหมันหนักต้องร้อยแปดสิบหกชั่ง ข้าง
 นานนทองเอย ๑ น้ำต้องขา ข้างหงนทองเอย ๑ น้ำต้องขา.

ศักราช ๘๗๗ ฤกษ์ศก วัน ๓ ๕ ๓๓ ค่ำ เพ็ญรุ่งแล้ว ๘ ชน
๓ ฤกษ์ ๘ ฤกษ์ ส้มเด็จพระรามาชิตี เสด็จไปเมือง น (คร)
ดำ (ทางใต้) เมือง.

ศักราช ๘๘๐ ขาดศก ครึ่งสมเด็จพระรามาชิตีสร้างพระศรี
ธรรมเพชญ์เสวยราชสมบัติ แรกตำราพิไชยสงครามแด่แรก (ทำสาร
บาญ) ชี้ พระราชดำฤทธิทุกเมือง.

ศักราช ๘๘๖ วอกศก (ครึ่ง) ขึ้นเห็น (งา) ช้างต้นเจ้าพระญา
ปราบแตกช้างชวาวไป อนึ่งในเดือน (ขึ้นผู้ทอดบับตร) ส่นเทห์
(ครึ่งนงให้) ช้างขุนนางเสียมาก.

ศักราช ๘๘๗ (รกาศก.....) ขึ้นทงปวง
อนึ่งแผ่นดินไหวทุกเมือง แล้วแต่เกิดอุบาทว์เป็นหลายประการ ครั้น
รุ่งขึ้นศักราช ๘๘๘ จอกศก (เข้าด้านแพง) เปน ๓ ทนาคือเพ็ญ
เบยแปดร้อย เกียนหนึ่งเป็นเงินซึ่งหกตัวดัง ครั้นนั้นประคิษฐา
สมเด็จพระนพพุทธางกูรเจ้าในทอปปราช แต่ให้เสด็จขึ้นไปครองเมือง
พิษณุโลก.

ศักราช ๘๘๙ นดศก เห็นอากาศนิมิตเป็นอินทรีนุแต่ทิศหรั
ผ่านอากาศมาทิศพายัพมีพรรณขาว วัน ๓ ๕ ๓๒ ค่ำ ส้มเด็จพระ
รามาชิตีเจ้าเสด็จพระที่นั่งหอพระ ครั้นคำลงวัน (ขึ้น) ส้มเด็จพระ
รามาชิตีเจ้าณฤพาน จึงสมเด็จพระอาทิตย์เจ้าเสวยราชสมบัติ
พระนครศรีอยุธยา ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร.

ศักราช ๘๘๕ มะเส็งศก   ส้มเต๋จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร
เจ้านภพาน   จึงส้มเต๋จพระราชกุมารได้เสวยราชสมบัติ.

ครั้นถึงศักราช ๘๘๖ มะเมียศก   พระราชกุมารท่านนั้นเป็นเหตุ
จึงได้ราชสมบัติแก่พระไชยราชาธิราชเจ้า.

ศักราช ๘๐๐ จอศก   แรกให้ปูนดินฉนวนตั้งเชิงในเคียนทกน
แรกสถาปนาพระพุทธเจ้าแดพระเจดีย์   เถิงเดือน ๓๓ เด็ดจไปเชียง
ไกรเชียงกราน   เถิงเดือน ๕ ชน ๘ คำ   เพดคำประมาณยามหึ่ง
เกิดตมพยุพัตถักหนา   แดคอเรือข้ามแก้วแดนเมืองมานนหัก   แด
เรือโกลดแก้วนทลาย   อนึ่งเมื่อเด็ดจมาแต่เมืองกำแพงเพชรนั้นว่า
พระญานารายณคิดเป็นชบก   แดะให้กมเขาพระญานารายนนั้นว่าเสีย
ในเมืองกำแพงเพชร.

ศักราช ๘๐๗ มะเส็งศก   วัน ๔ ๕ ๖ คำ   ส้มเต๋จพระไชยราชา
ธิราชเจ้าเด็ดจไป เชียงใหม่   ให้พระญาพิษณุโลกเป็นทัพหน้า   แด
ยกพลออกตั้งทัพไชยตำบลบางบาน   ณวัน ๗ ๖ ๗ คำจึงยกทัพหลวง
จากทัพไชยไปเมืองกำแพงเพชร   เถิงณวัน ๓ ๖ ๗ คำ   เด็ดจออก
ตั้งทัพไชยณเมืองกำแพงเพชรณวัน ๓ ๖ ๗ คำ   ยกทัพไปตั้งเชิง
ทอง   แด้วยกไปตั้งณเมืองเชียงใหม่   เถิงณวัน ๓ ๖ ๘ คำ   ทัพหลวง
เด็ดจกลับคืนจากเมืองเชียงใหม่   เถิงวัน ๕ ๖ ๘ คำ   ทัพหลวง
เถิงเมืองกำแพงเพชร   แดวจึงเด็ดจมายังพระนครศรีอยุธยา   ฝ่าย
พระนครศรีอยุธยาณวัน ๔ ๖ ๓ คำ   เกิดเพลิงไหม้เถิง ๓ วันจึงดับได้
แดจมีบาญชีเรือนเพลิงไหม้นั้น ๓๐,๐๕๐ เรือน   ณวัน ๓ ๖ ๒ คำ

สมเด็จพระไชยราชาธิราชเจ้า เสด็จไปเมืองเชียงใหม่ และให้พระญา
 พิษณุโลกเป็นทัพหน้า แยกทัพหลวงเสด็จไปเมืองกำแพงเพชร
 แรมทัพหลวงอยู่ณเมืองกำแพงเพชรนั้นเดือนหนึ่ง เถึงณวัน ๕ ๖ ๓ ค่ำ
 เสด็จออกตั้งทัพไชย เถึงณวัน ๓ ๖ ๓ ค่ำ จึงยกทัพหลวงเสด็จ
 ไปเมืองเชียงใหม่ แลณวัน ๓ ๖ ๔ ค่ำ ไต่เมืองจำปาศัย วัน
 ๖ ๖ ๓ ๔ ค่ำ มีอุปาทักเห็นเลือดติดอยู่ณประตูบ้านแถวอนแถววัด
 ท่งปวง ในเมืองแลนอกเมืองทั่วทุกตำบล เถึงณวัน ๒ ๑ ๕ ๔ ค่ำ
 ยกทัพหลวงเสด็จจากเมืองเชียงใหม่ มายังพระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๙๐๘ มะเมียศกเดือน ๖ นั้น สมเด็จพระไชยราชาธิราช
 เจ้านฤพาน จึงสมเด็จพระเจ้ายอดฟ้าพระวรวงศ์มาร ท่านเสวยราช
 สมบัติพระนครศรีอยุธยา ในบันนแผ่นดินไหว.

ศักราช ๙๑๐ วอกศก วัน ๗ ๖ ๕ ค่ำ เสด็จออกตั้งนามให้
 ชนช้าง แดงช้างพระญาไพนทหกเป็น ๓ ท่อน หนึ่งอยู่ ๒ วันช้าง
 คันพระฉัททันต์ไถ่ร้องเป็นเสียงดัง หนึ่งประตูโขยชนตรึงเป็น
 อุปาทัก เถึงณ ๓ ๖ ๘ ค่ำ สมเด็จพระเจ้ายอดฟ้าเป็นเหตุ จึง
 ชุนขึ้นราชไถ่ราชสมบัติ ๔๒ วัน แลชุนขึ้นราชแดแม่ญิวศรีสุลาจันทร์
 เป็นเหตุ จึงเชิญสมเด็จพระไชยราชาธิราชเสวยราชสมบัติ ทรง
 พระนามสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ แลครั้นเสวยราชสมบัติได้ ๗ เดือน
 พระญาหงสาวดีก็ ยกพลมายังพระนครศรีอยุธยาในเดือน ๔ นั้น
 เมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเจ้า เสด็จออกไปรบศึกหงสาวดี
 สมเด็จพระองค์หนึ่ง แลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระวรวงศ์ศรี เสด็จ

ทรงช้างออกไปโดยเสด็จด้วย แด่เมื่อได้รับเค็กหง้านั้น ทัพหน้า
แตกมาปะทพหดวงเปนโกดาคดใหญ่ แด่สมเด็จพระองค์มเหสี แด
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราชนัดดา^๕ ได้รับด้วยข้าเค็กเงง^๕ขึ้นนม
กับคอช้างนั้น แด่เค็กหง้านั้น^๕ แด่สมเด็จพระมหาธรรมราชา
ธิราชเจ้า แด่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราเมศวรไปแก่พระญาหงสา
แด่เจ้าเอาพระญาปราบแด่ช้างต้นพระญาณภาพ ตามไปส่งให้พระญา
หงสาถึงเมืองกำแพงเพชร แด่พระญาหงสาจึงส่งพระมหาธรรมราชา
ธิราชเจ้าสมเด็จพระราเมศวรเจ้า มายังพระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๘๓๓ รกาศก ๓๖๓ ค่ำ ได้ช้างเผือกพลาย
ดำบดปากยาวคิ้วสูง & คอกลมเคี้ยว ขอบจายนาเคนทร์^๕ ครอง
แรกให้ก่อกำแพงพระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๘๓๔ จศก เดือน ๘ ขึ้น ๒ ค่ำ ทำการพระราชพิธี
ปฐมกรรมสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเจ้าดำบดทำแดง พระกรรมวาจา
เปนพฤติบาศ์ พระพิเชษฐ^๕เป็นอัยยการย พระอินทโรเป็นกรรมกร.

ศักราช ๘๓๕ ชวดศก ครองให้แปลงเรือแซเปนเรือไชยเด
หัวสัตว์.

ศักราช ๘๓๕ ฉศกเดือน ๗ ขึ้น ๕ แรกทำการพระราชพิธีสม
กรรมสมเด็จพระมหาจักรพรรดิดำบดไชยนาทบุรี.

ศักราช ๘๓๖ ขาดศก เสด็จไปวังช้างดำบดบางตมุง ได้
ช้างพลายพัง ๖๐ ช้าง หนึ่งในเดือน ๑๒ ขึ้น ๕ ได้ช้างพลายเผือก
ดำบดปากยาวคิ้วสูง & คอกลมเคี้ยว ขอบพระคเชนไตรคม.

ศักราช ๙๓๗ เถาะศึก วัน ๒ ๗ ๗ คำ ได้ช้างเผือกพลาย
ดำบดป่าเพชรบุรี ตั้ง (ตั้งออกคืบหนึ่งช้างขอพระ) แฉวทรงบาตร.

ศักราช ๙๓๘ มะโรงศึกเดือน ๓๒ (แต่งทัพไปตระเวน) พระญา
องค์สุวรรณโคตมเพนทัพหดวง ถือพด (๓๐๐๐๐ ให้พระ) มหามนตรีถอ
อาชญาสิทธิ์ พระมหา (เทพถืออวดเกิน ๓๓.....) ฝ่ายทัพเรือ
ใช้ พระญาเยาวเป็นนายกอง ครวงนถมพิชิต ทัพเรือมีทันทัพบก
แฉวพระญารามลักษณะ (ซึ่ง) เกณฑ์เข้าทัพบกนั้น เข้าบุกทัพใน
กลางคืน แฉวทัพพระญารามลักษณะนั้นแตกมาประทัพอใหญ่ ครวงน
ถมพระญาองค์สุวรรณโคตมนายกองแฉวข้างมาร พดมาก.

ศักราช ๙๓๙ มะเส็งศึก วัน ๓ ๗ ๔ คำ เกิดเพลิงไหม้ใน
พระราชวังมาก ชนึ่งในเดือน ๓ นั้นทำการพระราชพิธีอาวரியากัศัก
แฉวทำการพระราชพิธีอินทวากัศักในวังใหม่ ชนึ่งเดือน ๔ นั้น พระ
ราชทานตัดดกมหาทาน แฉวให้ช้างเผือกพระราชทานมั่งของแข็งเงิน
๔ เทาข้างนั้น เป็นเงิน ๓,๖๐๐ บาท แฉวพระราชทานรถ ๗ รด
เทียมด้วยม้า แฉวม้านางสำหรับรถนั้นเล่มมารถ ๗ นาง ชนึ่งในเดือน
๗ นั้น เสด็จไปวังข้างตำบลโตรกพระ ได้ช้างพลายพัง ๖๐ ช้าง.

ศักราช ๙๔๑ มะแมศึก เสด็จไปวังข้างตำบลแดนตอ ได้
ช้างพลายพัง ๔๐ ช้าง.

ศักราช ๙๔๒ วอกศึก เสด็จไปวังข้างตำบลวัดไก่อ ได้ช้าง
พลายพัง ๕๐ ช้าง ชนึ่งอยู่ในวัน ๗ ๘ ๓๒ คำได้ช้างเผือก แฉวตา
ช้างนั้นมได้เป็นเผือก แฉวถูกคิดมาด้วยตัวหนึ่ง.

ศักราช ๘๒๓ รกาคก พระศรีศักราชยวดีมหาราชฯ แล
 หน่อออกไปอยู่ตำบลม่วงมดแดง แลพระสังฆราชวัดป่าแก้วให้ฤกษ์แก่
 พระศรีศักราชให้เข้ามาเข้าพระราชวัง ณวัน ๗ ๆ ๘ ค่ำ ครึ่ง^{๕๕}
 พระญาณัทรราชเดโชเป็นโทษรับพระราชอาชญาอยู่ แลพระญาณัทรราช
 เดโชจึงให้ไปว่าแก่พระศรีศักราชว่า ครั้นพ้นวันพระแล้วจะให้ตั้งพระราช
 อาชญาฆ่าพระญาณัทรราชเดโชเสีย แลขอให้เร่งยกเข้ามาให้ทันแต่
 ในวันพระ^{๕๕} แลพระศรีศักราชจึงยกเข้ามาแต่ในวัน ๕ ๆ ๘ ค่ำ เพลา
 เย็น^{๕๕} มาแต่กรุง ครั้นรุ่งขึ้นในวันพระ^{๕๕} นั้น พระศรีศักราชเข้าพระราชวัง
 ได้^{๕๕} ครึ่ง^{๕๕} ได้ พระศรีศักราชมีรณภาพในพระราชวัง^{๕๕} นั้น ครั้นแล้ว
 พระสังฆราชป่าแก้วให้ฤกษ์แก่พระศรีศักราชเป็นแม่นแล้วไซ้ ก็ให้เอา
 พระสังฆราชป่าแก้วไปฆ่าเสีย.

ศักราช ๘๒๔ จอจก เสด็จไปวังข้างตำบลไทรย้อย ได้ช้าง
 พลายพัง ๗๐ ช้าง.

ศักราช ๘๒๕ กุญคัก พระเจ้าหงส์ดำนัปตรยกพลลงมาในเดือน
 ๓๒^{๕๕} นั้น ครั้นถึงวัน ๓ ๆ ๒ ค่ำ พระเจ้าหงส์ดำได้เมืองพิษณุโลก
 ครึ่ง^{๕๕} เมืองพิษณุโลกเข้าแพง ๓ สัตต์^{๕๕} ค่ำ^{๕๕} หนั่งคน^{๕๕} ทงปวงเกิด
 ทวพิษตายมาก แลแล้วพระเจ้าหงส์ดำจึงได้เมืองฝ่ายเหนือ^{๕๕} ทงปวง แล
 จึงยกพลลงมายังกรุงพระนครศรีอยุธยา ครึ่ง^{๕๕} หนั่ง^{๕๕} ฝ่ายกรุงพระมหานคร
 ศรีอยุธยาออกเป็นพระราชไมตรี แลสมเด็จพระมหากระษัตริย์เจ้า^{๕๕} ทง
 ต้องฝ่ายเสด็จมาทำสัตยาธิษฐาน^{๕๕} หั่งน้ำดี^{๕๕} โทกตำบลวัดพระเมรุ แล
 จึงพระเจ้าหงส์ดำขอเอาสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระรามแก้วเจ้า แล

ข้างเผือก & ข้างไปเมืองหงสา ครั้น^{๕๕}พระญาศรีสุรต่านพระญาคาน^{๕๕}
มาช่วยการศึก พระญาคาน^{๕๕}นั้นเป็นชนบทแต่คุมชาวคาน^{๕๕}ทางปวงเข้าในพระ
ราชวัง ครั้น^{๕๕}เดเข้าในพระราชวังได้^{๕๕} เอาข้างเผือกมาขย^{๕๕}นอยู่น^{๕๕}
ท้องสนาม แล้วจึงตั้งข้างออกไปบนทางตะแดงแดง แต่ชาวพระนคร
เอาพว^{๕๕}นซึ่งไว้คอยรบด้วยชาวคาน^{๕๕} ๆ นั้นตายมาก แต่พระญาคาน^{๕๕}นั้นตง
ดำเกา^{๕๕}หนไปรอด ใน^{๕๕}บัดนั้นพระเจ้าน่าน^{๕๕}ข้างให้พระราชสา^{๕๕}รมาถว^{๕๕}
ยว่าจะขอ^{๕๕}ส^{๕๕}มเด็จพระเจ้า^{๕๕}ดุก^{๕๕}เชอ^{๕๕}พระเทพกระษั^{๕๕}ตรเจ้า แต่ทรงพระกรุณา
พระราชทาน^{๕๕}แก่พระเจ้าน่าน^{๕๕}ข้าง แต่^{๕๕}ครั้น^{๕๕}นั้นสมเด็จพระเจ้า^{๕๕}ดุก^{๕๕}เชอ^{๕๕}
พระเทพกระษั^{๕๕}ตรเจ้าทรงพระประ^{๕๕}ชวร จึงพระราชทาน^{๕๕}ส^{๕๕}มเด็จพระเจ้า^{๕๕}
ดุก^{๕๕}เชอ พระแก้ว^{๕๕}ฟ้าพระราชบุ^{๕๕}ตรี ให้^{๕๕}แก่พระเจ้าน่าน^{๕๕}ข้าง.

ศักราช ๘๒๖ ชวดคก พระเจ้าน่าน^{๕๕}ข้างจึงให้เชิญ^{๕๕}สมเด็จพระ
แก้ว^{๕๕}ฟ้าพระราชบุ^{๕๕}ตรี ตงมา^{๕๕}ตั้งยังพระนครศรีอยุธยา แต่ว่าจะขอ^{๕๕}
ส^{๕๕}มเด็จพระเจ้า^{๕๕}ดุก^{๕๕}เชอ พระเทพกระษั^{๕๕}ตรเจ้านั้น แต่^{๕๕}จึงพระราชทาน^{๕๕}
ส^{๕๕}มเด็จพระเทพกระษั^{๕๕}ตรเจ้าไป^{๕๕}แก่พระเจ้าน่าน^{๕๕}ข้าง ครั้น^{๕๕}นั้นพระเจ้า^{๕๕}
หงสา^{๕๕}ร^{๕๕}เนื้อความ^{๕๕}ทางปวงนั้น จึงแต่งทัพ^{๕๕}มา^{๕๕}ข่ม^{๕๕}อยู่กลางทาง แต่ออก
จึงเอา^{๕๕}ส^{๕๕}มเด็จพระเทพกระษั^{๕๕}ตรเจ้าได้ ไปถว^{๕๕}ย^{๕๕}แก่พระเจ้า^{๕๕}หงสา หนึ่ง
ใน^{๕๕}บัดนั้น นาน^{๕๕}กร^{๕๕}ง^{๕๕}พระนครศรีอยุธยา^{๕๕}นั้นน้อย^{๕๕}นัก.

ศักราช ๘๓๐ มะโรงคกในเดือน ๓๒ นั้น พระเจ้า^{๕๕}หงสา^{๕๕}ยก^{๕๕}พด^{๕๕}
มาแต่เมืองหงสา ครั้น^{๕๕}ถึงวัน ๖ ๗ ๘ ค่ำ พระเจ้า^{๕๕}หงสา^{๕๕}มา^{๕๕}ถึง^{๕๕}กร^{๕๕}
ง^{๕๕}พระนครศรีอยุธยา ตงทัพ^{๕๕}ดำ^{๕๕}บด^{๕๕}ห^{๕๕}ด^{๕๕}ม^{๕๕}พด^{๕๕} แต่เมื่อ^{๕๕}ศึก^{๕๕}หงสา^{๕๕}เข้า^{๕๕}
ล้อม^{๕๕}พระนครศรีอยุธยา^{๕๕}นั้น ส^{๕๕}มเด็จพระมหาจักร^{๕๕}พรร^{๕๕}ว^{๕๕}ดิ^{๕๕}เจ้า^{๕๕}ทรง^{๕๕}พระ

ประชวรณฤพาน แต่ครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระมหากษัตริย์
 ครุฑมุนีได้นำพาการศึก แต่พระเจ้าตากสินมหาราชพระศรีสุริยวงษ์
 ได้ แลเสด็จไปบัญชาการที่จะรักษาพระนครทุกวัน ครั้นแต่
 สมเด็จพระมหากษัตริย์เจ้า ครุฑมุนีว่าพระเจ้าตากสินมหาราชพระศรีสุริยวงษ์
 เสด็จไปบัญชาการศึกทุกวันดังนั้นก็มิได้พระไทย ก็ให้เอาพระเจ้าตากสินมหาราช
 พระศรีสุริยวงษ์ไปฆ่าเสียณวัดพระราม.

ครั้นหนการศึกซึ่งจะรักษาพระนครนั้นก็คลายลง ครั้นถึง
 ศักราช ๙๓๓ มะแมศก ๓ ๓๓ ๙ ค่ำ เพลารุ่งแล้วประมาณ
 ๓ นาฬิกาที่เสวยรุ่งพระนครศรีอยุธยาแก่พระเจ้าหงส์ ครั้นถึงวัน
 ๖ ๓๒ ค่ำ ทำการปราบดาภิเษก สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช-
 เจ้า เดชวรราชสมบัติกรุงพระนครศรีอยุธยา อนึ่งเมื่อพระเจ้าหงส์
 เสด็จกลับคืนไปเมืองหงส์นั้น พระเจ้าหงส์อาลัยสมเด็จพระมหากษัตริย์
 ธิราชเจ้าขึ้นไปด้วย.

ศักราช ๙๓๒ มะแมศก พระญาณโฆสยกพตมายังพระนครศรี-
 อยุธยา พระญาณโฆสยกพตมายังพระนครศรีอยุธยา แลได้รับฟังกัน แล
 ชาวในเมืองพระนครยังขึ้นออกไป ต้องพระญาณโฆสยกพตมายังพระนครศรี-
 อยุธยา ครั้นนั้นเด็กพระญาณโฆสยกพตมายังพระนครศรีอยุธยา ในนั้นหน้ากรุง
 พระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๙๓๓ มะแมศก นาน้อย อนึ่งสมเด็จพระนารายณ์
 บพิตรเป็นเจ้า เสด็จขึ้นไปเสวยราชสมบัติเมืองพิษณุโลก.

ศักราช ๙๓๔ อฉกศก นาน้อย.

ศักราช ๘๔๔ มะเมียศก พระญาตะแวกแต่งทัพให้มาจับคนปลาย
ด้านตะวันออก.

ศักราช ๘๔๕ มะแมศก ครึ่งนั้นเกิดเพลิงไหม้แต่จวนกตาโหม
แต่เพลิงนั้นตามไปถึงในพระราชวัง แดตามไหม้ไปเมืองท้ายเมือง
ครึ่งนั้นรู้ข่าวมาว่า ช้างหงดำทำทางมาพระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๘๔๖ อวศก ครึ่งนั้นสมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าด้วย
ราชสมบัติณเมืองพิษณุโลก รู้ข่าวมาว่าพระเจ้าหงดำกับพระเจ้าอานะ
ผิตกัน ครึ่งนั้นเสด็จไปช่วยการศึกพระเจ้าหงดำ และอยู่ในวัน ๕ ๓ ๕ คำ
ช้างต้นพลายสัตว์ดีมีมงคล แดช้างต้นพลายแก้วจักรรัตนันชนกัน แดงา
ช้างต้นพลายสัตว์ดีมีมงคลด้วยช้างซ้าย แดโหรทำนายว่าห้ามยาตรา
แด่มิพระราชโองการตรัสว่า ได้ตกแต่งการนั้นเสร็จแล้ว จึงเสด็จ
พยุหยาตราไป ครั้นถึงณวัน ๕ ๘ ๕ คำ เสด็จออกตั้งทัพไชยคำบด
วัดยมท้ายเมืองกำแพงเพชร ในวันนั้นแผ่นดินไหว แดจึงยกทัพหลวง
เสด็จไปเมืองแกลง แดจึงทัพหลวงเสด็จกลับคืนมาพระนครศรี-
อยุธยา ฝ่ายเมืองพิษณุโลกนั้นอยู่ในวัน ๕ ๗ ๓๐ คำ เกิดอัศจรรย์
แม่น้ำทวายหัวเมืองพิษณุโลกนั้นบวมน้ำขึ้นสูงกว่าพื้นนานั้น ๓ คอก อนึ่ง
เห็นสัตว์ภาพผู้หนึ่งหน้าประดุจหน้าช้าง แดทรงตั้งฐานประดุจวงช้าง
และหนุนใหญ่ หนึ่งอยู่ณวัดประดาศหัวเมืองพิษณุโลก หนึ่งช้างใหญ่
ตัวหนึ่งยืนอยู่ณท้องสนามนั้นอยู่ก่อดมลงตายกับทบดเดียวอนึ่ง หนึ่งเห็น
ตึกแดนบินมาณอากาศเป็นอันมาก แดบังแสงอาทิตย์บดมาแด่กับบิน
กระจัดกระຈຍสูญไป ในขี้เดี่ยวนั้นให้เทครัวเมืองเห็นของปวงตง

มายังกรุงพระนครศรีอยุธยา ในปีเดียวกันพระเจ้าหงส์ให้พระเจ้าสาวถึ
แด่พระญาพลมัยยกพลลงมายังกรุงพระนคร แด่ณวัน ๕ ๗ ๒ ค่ำ เพลา
เที่ยงคืนแล้ว ๒ นาฬิกา ๘ บาท เสด็จฯ พยุหบาตราไปตั้งทัพตำบลสวนอน
ครังนั้นเศกหงส์แตกพ่ายหนีไป อนึ่งมาตัวหนึ่งตกกลดแต่ศีรษะมานั้น
เป็นศีรษะเดียว แต่ตัวมานั้นเป็น ๒ ตัว แด่เท้ามานั้นตัวจะดีเท่าประจักษ์
ซึ่งศีรษะแก่กัน.

ศักราช ๘๔๗ รกาศก พระเจ้าสาวถึยกพลลงมาครังหนึ่งเล่า
ตั้งทัพตำบลสระเกษ แด่ตั้งอยู่แต่ณเดือนนี้ถึงเดือนสี่ ครั้นถึงวัน
๕ ๗ ๕ ค่ำ เวลารุ่งแล้ว ๕ นาฬิกาบาท เสด็จฯ พยุหบาตราตั้งทัพไชย
ตำบลหล่มพืด แด่ณวัน ๗ ๗ ๕ ค่ำ เสด็จฯ จากทัพไชยโดยทาง
ชลมารคไปทางป่าโมก มีนักกระทุงบินมาท่งซ้ายขวาเป็นอันมากนำหน้า
เรือพระที่นั่งไป ครั้นถึงวัน ๕ ๑ ๕ ค่ำ เสด็จฯ ทรงช้างพระที่นั่งพลาย
มังกดท่วิปออกดาข้างมาท่งปวงอยู่ณริมน้ำ แด่พระอาทิตย์ทรงกลด
แด่รัศมีกลดนั้นต้องลงมาต้องช้างพระที่นั่ง มีทรงตั้งฐานประจักษ์เงา
กลดนั้นมากงช้างพระที่นั่ง ครั้นนคตพพระเจ้านางถึซึ่งตั้งอยู่ตำบล
สระเกษนั้นแตกพ่ายไป ในปีเดียวกันมหาอุปราชายกพลมาโดยทางกำแพง
เพชร ตั้งทานาอยู่ทนน.

ศักราช ๘๔๘ จอศก ณวัน ๒ ๗ ๒๒ ค่ำ พระเจ้าหงส์นางจึ-
สยงยกพลลงมาถึงกรุงพระนคร ณวัน ๕ ๗ ๒ ค่ำ แด่พระเจ้าหงส์
เข้าถ่มพระนคร แด่ตั้งทัพตำบลสวนอนปากคู แด่ทัพมหาอุปราช
ตั้งสวนอนบางคณา แด่ทัพท่งปวงนั้นก็ตั้งรายกันใกล้ถ่มพระนครอยู่

แด่ทรงนั้นได้รบพุ่งกันเป็นสามารภ แด่พระเจ้าหงส์ดำเล็กทัพคั้นไปใน
 ศักราช ๙๔๙ นั้น วัน ๒ ๑ ๕ ค่ำ เสด็จโดยทางชลมารคไปตีทัพ
 มหาอุปราช อันตั้งอยู่ชนอนบางตนาวนั้น แด่ทัพฝ่ายลงไปตั้งอยู่ ณ
 บางกระดาน วัน ๖ ๑ ๖ ค่ำ เสด็จพระราชดำเนินออกไปตีทัพ
 มหาอุปราช อันลงไปตั้งอยู่ ณ บางกระดานนั้น แด่ทัพฝ่ายไป วัน ๕ ๑ ๗ ค่ำ
 เสด็จพระราชดำเนินพยุหบาตราออกตั้งทัพไชย ณ วัดเดช แด่ระดงค่าย
 ชุติศุเป็นสามารภ วัน ๕ ๑ ๗ ค่ำ เอาปืนใหญ่ตั้งดำเภาขึ้นไปยังเอาค่าย
 พระเจ้าหงส์ดำ ๆ คำนมิได้ก็เด็กทัพไปตั้ง ณ บำโมกใหญ่ วัน ๒ ๑ ๘ ค่ำ
 เสด็จพระราชดำเนินออกไปตีทัพข้าศึก ๆ นั้น แด่ทัพฝ่ายไป แด่ได้พันแทง
 ข้าศึกเข้าไปจนค่ายพระเจ้าหงส์ดำนั้น วัน ๓ ๑ ๘ ค่ำ เสด็จพระราช
 ดำเนินออกตั้งเป็นทัพข่มณทุ่งห่มพืด แด่ออกตีทัพข้าศึก ครานั้น
 ได้รบพุ่งตลบบอนกันกับมาพระที่นั่ง แด่ทรงพระแสงทวนแทงเหล่า
 ทหารตาย ครั้นข้าศึกแตกพ่ายเข้าค่าย แด่ได้พันแทงข้าศึกเข้าไปจน
 ถึงหน้าค่าย วัน ๒ ๑ ๓ ค่ำ เพดานาฬิกาหนึ่งจจะรุ่ง เสด็จยกทัพออก
 ไปตีทัพพระญานคร ซึ่งตั้งอยู่ ณ ปากนามฤๅณนั้น ครานั้นเข้าตีทัพได้ถึง
 ในค่าย แด่ข้าศึกพ่ายหนีจากค่ายข้าศึกเสียสิ้น แด่พระเจ้าหงส์ดำ
 ก็เด็กทัพคั้นไป แด่พระญาดะแวกมาตั้ง ณ บางซาย ครานั้นเสด็จ
 ออกไปชุมพดทั้งปวง ณ บางกระดาน ถึงวัน ๕ ๑ ๓ ค่ำ เพลาอุษาโยค
 เสด็จพยุหบาตราจากบางกระดานไปตั้งทัพไชย ณ ชายเคื่อง แด่วเสด็จ
 ไปตะแวก ครานั้นได้ช้างมาผูกคนมาก.

ศักราช ๙๕๐ ชวดศก ณ วัน ๒ ๑ ๓๒ ค่ำ แผ่นดินไหว.

ศักราช ๙๕๓ อตุลศก เข้าแพงเปนเกียนตะต๋ำตัง บัดตรา
พระญานารายณ์กำขั๊บ ๖ ๗ ๒ ค่ำ แผ่นดินไหว.

ศักราช ๙๕๒ ชาตศก วัน ๓ ๑ ๓ ๘ ค่ำ ส้มเต๋จพระพุทเจ้า
หลวงพระพุดमारาชนฤพาน วัน ๓ ๑ ๒ ๓ ๒ ค่ำ มหาอุปราชายกทัพ
มาโดยทางกาญจนบุรี ครังนั้นได้ตัวพระญาพลิมคำบดตะเซ่ด้ามพัน.

ศักราช ๙๕๔ มะโรงศก วัน ๖ ๑ ๒ ๓ ๒ ค่ำ อุปราชายกมาแต่
หงส์ถ่านวัน ๗ ๑ ๓ ค่ำ เพดาดข้างคั่นพระญาไชยานุภาพตกออกมาใหญ่
ประมาณ ๕ องค์ ๓ ครันเงิงเต๋อนั่มมหาอุปราชายกมาเงิงแดนเมือง
สุพรรณบุรี แต่ตั้งทัพคำบดพังตรุ วัน ๓ ๑ ๒ ๒ ค่ำ เพดารุ่งเด๋ว ๔
นาฬิกา ๒ บาท เดี๋จพยุหบาตราโดยทางชลมารค พันไม้ข่มนามคำบด
ห่อหมกดี ตั้งทัพไชยคำบดม่วงหวาน แดงวัน ๔ ๑ ๒ ๒ ค่ำ เพด
รุ่งเด๋ว ๒ นาฬิกา ๘ บาท เดี๋จพยุหบาตราโดยชลมารค อนึ่งเมื่อ
ใกล้รุ่งขึ้นวัน ๓ ๒ ค่ำนั้น เห็นพระลัทธิรักษาอุปาฏิหารไปโดยทางซึ่ง
จะเด๋จขึ้น เเงิงวัน ๒ ๑ ๒ ๒ ค่ำ เพดารุ่งเด๋ว ๕ นาฬิกา ๓ บาท
เด๋จจทรงข้างคั่นพระญาไชยานุภาพ เดี๋จจออกกรมมหาอุปราชาคำบด
หนองลำห้วย ครังนั้นมิได้ตามฤกษ์แต่ผ่าย (ผ่า) ฤกษ์หน้อยหนึ่ง และ
เมื่อได้ชนข้างคั่นมหาอุปราชาขึ้น ส้มเต๋จพระนารายณ์บพิตรเป็นเจ้า
ต้องบิณฑพระหัตถ์ข้างขวาหน้อยหนึ่ง อนึ่งเมื่อมหาอุปราชาขึ้นข้างออก
มายืนอยู่นั้น หมวกมหาอุปราชาได้นั้นตกลงเงิงดิน แดเอากันขึ้น
ได้เด่า ครังนั้นมหาอุปราชาขาดคอข้างตายในที่นั้น แดข้างคั่นพระญา

ไชยนาทภาพ ซึ่งทรงแต่ได้ชนด้วยมหาอุปราชาเดิมไชยธานีนั้น พระ
ราชทานให้ชื่อเจ้าพระญาปราบหงดา.

ศักราช ๘๕๕ มะเถ็งศก วัน ๒ ๕ ๓๐ ค่ำ เดือนเจ็ดถึงพระมหา
ปราสาท ครั้นนั้นทรงพระโอรสแก่มอญ ให้เอามอญเผ่าเดียประมาณ
๓๐๐ ณวัน ๖ ๖ ๒ ค่ำ เพดารุ่งแดง ๓ นาฬิกา ๖ บาท เดือน
พฤษภาคมตราไปเอาเมืองตะเวก แต่งทัพไชยตำบลบางซวด เดือนไป
ครั้นนั้นได้ศกพระญาศรีสุพรรณในวัน ๓ ๓ ๔ ค่ำนั้น.

ศักราช ๘๕๖ มะเมียศก ยกทัพไปเมืองสระโคง.

ศักราช ๘๕๗ มะแมศก วัน ๓ ๓ ๓ ค่ำ เพดารุ่งแดง ๓ นาฬิกา
๘ บาท เดือนพฤษภาคมตราไปเมืองหงดา ครั้นก่อนนั้นไม่ข่มนามตำบล
ห่อหมกตั้งทัพไชยตำบลม่วงหวาน ถึงวัน ๒ ๓ ๔ ค่ำ เพดาเที่ยงคืน
แล้ว เข้าปล้นหงดาได้ ทัพหลวงได้จากดับคืนมา.

ศักราช ๘๕๘ วอกศก วัน ๓ ๖ ๖ ค่ำ ดาวเหนือ ชุนจำเมืองรบ
ดาวตำบลตะเคียนดวน แลณวัน ๕ ๖ ๓ ค่ำ ฝนตกหนักหนาสามวัน
จุจตุศก.

ศักราช ๘๖๓ กุญศก วัน ๕ ๖ ๓๓ ค่ำ เพดารุ่งแดง ๒ นาฬิกา
๘ บาท เดือนพฤษภาคมตราไปเมืองตองอู พันไม้ข่มนามตำบลห่อหมก
ตั้งทัพไชยตำบลวัดศาล แลในเดือน ๓๓ นั้นสงกรานต์ พระเจ้า
แต่ (ราชันย์ไปราช) ศุภย์ ครั้นถึงวัน ๔ ๖ ๔ ค่ำ เดือนพระราช
ดำเนินถึงเมืองตองอู แลทัพหลวงเข้าตั้งใกล้เมืองตองอูประมาณ
๓๐ เส้น แลตั้งอยู่ทันสองเดือน ขาดอาหารพันกำดัง ไพร่พลทั้งปวง

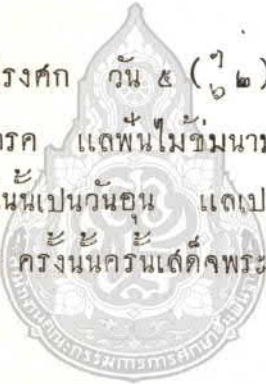
ตายด้วยอดอาหารเป็นอันมาก ครั้นวัน ๕ (๖) ค่ำ ทัพทดวงได้ตั้ง
กัณฑ์คืนมายังพระนครศรีอยุธยา.

ศักราช ๙๖๓ นฤศก เดือน ๗ เดือนเดียวกันมีสุริยุปราคา ในมี
นรับพระอิศวรเดพระนารายณ์เป็นเจ้า ไปถวายพระพรพร้อมกัน
วันเดียวกัน ๕ คานหาม.

ศักราช ๙๖๔ ขาดศก ได้ตั้งไปประพาสตปบุรี.

ศักราช ๙๖๕ เถาะศก ทัพพระ (เจ้า) ฝ่ายหน้าได้ตั้งไปเอา
เมืองขอมได้.

ศักราช ๙๖๖ มะโรงศก วัน ๕ (๖) ค่ำ ได้ตั้งพยุหบาตรา
จากป่าโมกโดยทางชลมารค แลพื้นไม้ข่มนามคำบดเอกราช ตั้งทัพ
ไชยคำบดพระหล่อ วันนั้นเป็นวันอุบ แลเป็นสังกรานต์ พระเจ้า
ไปราชันเป็นองค์ษาหนึ่ง ครั้นนั้นครั้นได้ตั้งพระราชดำเนินถึงเมืองหลวง
คำบดทุ่งดอนแก้ว.

หมายเหตุ

เมื่อกล่าวถึงสมเด็จพระราชพงศาจารย์น้อย สมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณี เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ เสด็จไปตรวจราชการหัวเมืองฝ่ายเหนือ ได้ประทับที่เมืองพิษณุโลกแห่งพระตำหนักน้อยวิมลวิจิตร จึงได้เสด็จมาพิมพ์ไว้ในที่นี้ เพื่อประกอบความเข้าใจพงศาวดาร ดังนี้.

ดุษฎีกราช ๑๒๖ ปีวอกนักษัตรขึ้นต้นนั้น สมเด็จพระรามาธิบดีศรีบรมไตรโลกนาถมหาราชเจ้า ให้สร้างถาวรวัตถุตามแผนที่จะเสด็จออกทรงมหากษัตริย์ ขณะนั้นเอกราชทั้งสามเมืองคือ พระญาด่านช้าง แดมหาราช พระญาเชียงใหม่ แดพระญาหงสาวดี สมพระราชศรีราชาแห่งเครื่องอัฐบริวารให้มาถวาย.

ดุษฎีกราช ๑๒๗ ปีระกานักษัตร เดือน ๘ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ครุเทพวราสมเด็จสมเด็จพระรามาธิบดีศรีบรมไตรโลกนาถมหาราชเจ้าเสด็จทรงพระผนวช แดสมเด็จพระราชเอวระธานกราบลงกับพระบาทแล้วเสด็จพระราชชนทรยาน แดท่านที่โอบวชพระสงฆ์ปริวรรตก่อนห้าพระองค์ แล้วท่านจึงทรงเครื่องบรรพชิต แดพระสงฆ์บวชโดยเสด็จทั้งสี่คณะ ๒๓๔๗ พระองค์ แดสมเด็จพระรามาธิบดีศรีบรมไตรโลกนาถมหาราชเจ้าทรงพระผนวชอยู่ได้แปดเดือนสิบห้าวัน ครั้นถึงเดือนห้า สมเด็จพระ

เอารัดท่านแดพฤตามาคยทงหตายถวยบังคมชอัญเชิญพระองค์ได้ตั้ง
ตามนช ช่วยครองราชฐกรกรมทงปวง ท่านก็ได้ตั้งปรีดิ์ครแล้ว
ก็ต้องลงมายังกรุงพระมหานครศรีอยุธยา.

พุทธศักราชได้ ๒๒๒๒ ปีปลาย ๓๐ เดือนห้าวัน ออกโทศก
(จุลศักราช ๓๐๔๒) รุ่งแฉ้วห้าโมง หดวงดิถีซั่มหาดเด็กรับพระราช
โองการแด่มั่นราชตั้งฆกรรับหมายรับฝ่าพระราชทาน ให้พระครู
ธรรมไตรโลกนารถราชมนัสต์วิสุทธาจารย์อธิการณอารามจุลตามณืทาบ
รอยพระพุทธรบาท ด้วยพระเดชเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภาร
ธรรมิกราชาธิราชเจ้าผู้ประเสริฐในภพมีพระโองการ ตรัสให้อนุญาตให้
ไปประดิษฐานไว้ณอารามวัดจุลตามณืเป็นที่นั้ถการ แต่เด็จ
พรหมณาจารย์เจประชาราชฐอนั้มิได้มานั้ถการพระพุทธรบาท แด็จ
พระราชทานแผ่นศิลาคว (อุทุมณา) พระพุทธรบาท แดแผ่นศิลา
แผ่นหนึ่งให้ถงจากฤพระราชวงศาควแดพระราชตำราถกถปนาชา
พระจุลตามณือนั้บวรจุพระเกศาแดเป็นชาพระพุทธรบาท จุลศักราช
๓๐๔๓ ปีกาตรนั้ศกวันศุกร์ชนคำหนงยามศุกร์ ๓๐ ชันฤษ ๒๓ วัน
พระพุทธรบาทประดิษฐานไว้ในมณฑป.

ตำราณพิจารณาแล้ว และบัตรามนุษยถือถั้มุดพระศรีสุเรนทรา
ธิบถั้ถยพริยาพรหมเทพราชมาถยธิบถั้ศรีกถาถั้มุดถั้มุดพระสุริยวัถ
ประจ่าอักษรไว้ถกลาง (ขหนบวง) ศกเดือนอ้ายชนถึบเบ็จคำรگانถั้
ตรนั้ศก ถึ้จพระศรีสุเรนทเพ็ญถั้มเด็จพระรามาธิบถั้ศรีถั้ถนถรบรมมหา
จักรพรรดิศัวราชาธิราชเมศัวธรรมิกราชเดโชชัยบรมเทพาติเทพศรี

ภูวนาธิเบศร์โลกเชษฐวิสุทธิมหากุญชรราชกุมารมัจฉาพรตศีลธรรมวิรา-
 ชาธิราชอันประเสริฐ เสด็จอยู่ในพระที่นั่งศรีสุริยาศน์อมรินทร์ราชมหา-
 สถานโดยอุตราภิมุข จึงพระพินิตธรรมอนันตญาณตั้งทอดมราชกระวี
 ศรีสังฆบริณายกคิปปีกขรรจรณาคำภีร์ธรรมราชมนุषีพิตร ถวาย
 พระพรทนต์พระกรุณา ว่าเมืองพิษณุโลกแต่ก่อนนั้นข้าพระพุทธเจ้า
 นาวพระราชทานอุทิศไว้สำหรับพระอาราม แด่บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้า
 แดกน่านช้านแสนอยู่แดนคนเป็นเดิมข้าพระพุทธเจ้าไปอยู่อันนั้นควรภิกษุ.....
 (ศีตาขำพูด) .....ทั้งสืบแปลคนนั้นเป็นข้าพระณอารามจุตามณี่ .....
 (ขำพูด) .....สืบแปลคนนั้นแต่ถวายไว้ให้คงเป็นข้าพระณอารามจุตา-
 มณี่ตามเดิมมาแต่ก่อนแล้ว ถ้าบุคคลผู้ใดแต่เอาคนข้าพระพุทธเจ้าสืบแปลคน
 อันพระกัณฑ์นาพ..... (ขำพูด) .....ท่านไว้เป็นข้าพระอารามพระ-
 จุตามณี่ไปใช้สอยกิจราชการ ..... (ขำพูด) ..... ไปทำ ดั่งใดสิ่ง
 หนึ่ง..... (ขำพูด) ..... บุพ..... (ขำพูด) ..... จงไปตกนรกหมก
 ใหม่ได้บาปได้ทุกข์อันวันตร แด่วายาได้พบพระพุทธพระธรรมพระสังฆ
 จงทุกชาติเลย ฯ

